

EU:n valtioneukisäännöt

TYÖ- JA ELINHEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

1 Valtiontuen määritelmä

Yrityksille¹ myönnettäviä valtiontukia koskevat periaatteet määritellään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artikloissa.* Vaikka valtiontuet ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä, käytännössä merkittävää osaa yrityksen toiminnoista, erityisesti investoinneista, voidaan tukea. Perussopimuksen 107 artiklan 2 ja 3 kohdissa määritellään ne poikkeusperusteet, joiden nojalla komissio voi hyväksyä tukitoimenpiteet yhteismarkkinoille soveltuviksi.

Valtiontuen määritelmä perustuu 107 artiklan 1 kohdan tulkintaan.

”Jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä, jäsenvaltion myöntämä taikka valtion varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla jotakin yritystä tai tuotannonalaa, ei sovellu yhteismarkkinoille, siltä osin kuin se vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.”

Valtiontukisäännöt koskevat toimenpiteitä, joissa julkinen sektori (ml. kunnat) myöntää yrityksille suoraa tukea tai muuta taloudellista etua. Tuen muodolla ei siten ole merkitystä. Tyypillisesti kyseessä on suora rahasuoritus, mutta esimerkiksi myös markkinahintaa alhaisempi kiinteistön vuokra tai maan myynti alle markkinahinnan katsotaan tueksi.²

Yrityksen määritelmä ei ole sidoksissa kansalliseen yhtiölainsäädäntöön, vaan yrityksiä ovat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat tahot³. Mikäli julkisen sektorin toimenpide muodostaa yritykselle vastikkeetoman edun, tulevat valtiontukisäännöt sovellettavaksi⁴. Jos kyseessä on puolestaan julkinen hankinta tai julkisen sektorin oma rahoitusosuus yhteishankkeessa, ei toimenpiteestä yleensä kanavoidu vastikkeetonta etua yritykselle. Vastikkeeton etu syntyy aina silloin, kun yritys ei olisi saanut vastaavaa suoritusta toimissaan markkinoilla yksityisten sopimuskumppanien kanssa.

Tukea myöntävän viranomaisen vastuulla on arvioida, sisältääkö toimenpide valtiontukea vai ei. Jos toimenpide täyttää kaikki valtiontuen kriteerit, viranomaisen on ennen tuen täytäntöönpanoa noudatettava kulloinkin sovellettavaa ilmoitusmenettelyä.

* Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEUT-sopimus) voimaantulon myötä 1.12.2009 lähtien EY:n perustamissopimuksen 87 ja 88 artikloja vastaavat SEUT-sopimuksen 107 ja 108 artikla. Kyseiset kaksi määräyskokonaisuutta ovat asiasisällöltään samanlaiset.

¹ Tässä esitteessä tarkastellaan teollisuus- ja palveluyritysten saamia tukia.

² Vastaavasti esimerkiksi markkinahintaa alemmat lainat ja lainataukokset, nopeutetut poistot tai vaikkapa pääomasijoitukset voidaan katsoa tueksi. Komission antamissa ohjeissa ja päätöksissä sekä unionin oikeuskäytännössä on käsitelty runsaasti sitä, milloin rahoitusmuodoltaan erilaiset toimenpiteet ovat valtiontukea ja miten tuen määrä lasketaan. Takaukset: ks. Komission tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta valtiontukiin takauksina (EUVL C 155, 20.6.2008); Maakaupat: ks. Komission tiedonanto julkisten viranomaisten tekemiin maa-alueita ja rakennuksia koskeviin kauppoihin sisältyvistä tuista (EYVL C 209, 10.7.1997); Lainat: ks. Komission tiedonanto viite- ja diskonttokorkojen määrittämisessä sovellettavan menetelmän tarkistamisesta (EUVL C 14, 19.1.2008).

2 Ilmoitusmenettely⁵ ja sen poikkeukset

Ilmoitusmenettelyn tarkoituksena on varmistaa tukien yhteensopivuus yhteismarkkinoille. Jos viranomaisen arvioi, että toimenpide sisältää tukea, sen tulee noudattaa jotain seuraavista menettelyistä.

1. Hallinnollisesti kevein menettely liittyy vähämerkityksisen eli ns. de minimis -tuen⁶ myöntämiseen. Jos tukiviranomainen on varmistanut, että yrityksen kuluvan ja kahden aikaisemman verovuoden aikana saaman eri viranomaisten myöntämän de minimis -tuen yhteismäärä ei ylitä 200 000 euron enimmäismäärää, voidaan tukea myöntää. Viranomaisen on erikseen ilmoitettava yritykselle, että kyseinen tuki on de minimis -tukea. Myös yrityksen on ilmoitettava kirjallisesti kaikki sen kolmen vuoden aikana saama de minimis -tuki. Näin meneteltäessä asiasta ei tarvitse ilmoittaa komissiolle. Päätöksenteon perusteena olevat asiakirjat tulee kuitenkin säilyttää mahdollisia viranomaistarkistuksia (ml. komissio) varten kymmenen vuotta tukipäätöksestä.

2. Jos de minimis -tuki ei sovellu, tulevat harkittavaksi ryhmäpoikkeukset. Ryhmäpoikkeusilmoitusmenettely tarkoittaa sitä, että tietyt tukimuodot on vapautettu komissiolle tehtävästä ennakkoilmoitusmenettelystä. Jos tuki täyttää yleisessä ryhmäpoikkeusasetuksessa⁷ asetetut ehdot, tukiohjelmasta tai tapauskohtaisesta tuesta on toimitettava jälkikäteen 20 työpäivän kuluessa tukiohjelman täytäntöönpanosta tai tapauskohtaisen tuen myöntämisestä komissiolle sähköisesti yhteenveto. Komissio julkaisee yhteenvedot Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Tukiohjelmasta koskeva teksti on julkaistava lisäksi Internetissä.

Ryhmäpoikkeusasetusta sovelletaan vain tukeen, jolla on kannustava vaikutus. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksen on jätettävä tukihakemuksensa ennen hankkeen tai toimintaa koskevien töiden aloittamista. Suurilta yrityksiltä edellytetään lisäksi, että ne ovat

tehneet analyysin hankkeen koosta ja toteuttamisesta ilman tukea ja tuen kanssa. Tarkastelun perusteella viranomaisen on tukea myöntäessään varmistuttava siitä, että tuella on vaikutusta hankkeen kokoon, soveltamisalaan tai aikatauluun.

Alueellisen investointituen osalta kannustava vaikutus syntyy, jos hanketta ei olisi toteutettu sellaisenaan ilman tukea ko. tukialueella. Kannustavaa vaikutusta koskevaan vaatimukseen on asetuksessa säädetty myös poikkeuksia⁸.

Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvien eli ns. SGEI-palveluiden osalta on myös erikseen määritelty, milloin niiden suorittamisesta maksettavaa korvausta ei tarvitse etukäteen ilmoittaa komissiolle⁹.

3. Jos tuki ei täytä edellä mainittuja periaatteita, tukitoimenpide tulee ilmoittaa komissiolle ennen täytäntöönpanoa (SEUT 108 artikla 3 kohta). Tukien ilmoittaminen tapahtuu käytännössä vakiomuotoisella lomakkeella sähköisessä ilmoitusjärjestelmässä (ns. SANI-järjestelmä), jota työ- ja elinkeinoministeriö hallinnoi. Viranomaisten on syytä varautua siihen, että ilmoituksen käsittely voi kestää komissiossa jopa yli puoli vuotta. Ennakkoilmoitusmenettelyn alaisia tukia ovat mm. kuljetustuet, tukiohjelmien ulkopuoliset yksittäiset suurten yritysten tuet ja muut tuet, jotka eivät kuulu ryhmäpoikkeusten piiriin. Jos epävarmuutta toimenpiteen tukiluonteen arvioinnin tai menettelyjen oikeellisuuden osalta ilmenee, kaikki toimenpiteet voidaan ilmoittaa komissiolle ennakkoilmoitusmenettelyn mukaisesti. Komissiolle etukäteen ilmoitettavilta tulta edellytetään myös kannustavaa vaikutusta (ks. kohta 2).

Jos edellä kuvattuja menettelyjä ei ole noudatettu, myönnetty tuki on laitton, ja se voidaan joutua perimään korkoineen takaisin tukea saaneilta yrityksiltä.

Sekä ryhmäpoikkeuksia että komission hyväksymiä tukia koskee vuosiraportointivelvoite.

³ Unionin oikeudessa yritykseksi määritellään kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta riippumatta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan taloudellista toimintaa on kaikki toiminta, jossa tavaroita ja palveluita tarjotaan tietyillä markkinoilla. Valtiontukisäännöt voivat siis soveltaa myös yhteisöihin, jotka on määritelty yleishyödyllisiksi tuloverolain 22 §:ssä.

⁴ ”Kilpailua vääristävä vaikutus” ja ”vaikutus jäsenvaltioiden kauppaan” tunnusmerkit täyttyvät käytännössä aina, kun tuen määrä ylittää 200 000 euroa kolmen verovuoden aikana (ks. de minimis -sääntö alaviite 6).

⁵ Valtioneuvoston asetus valtiontukien ilmoittamisesta komissiolle noudatettavista menettelyistä 5.2.2004/86.

⁶ EUVL L 379, 28.12.2006.

⁷ EUVL L 214, 9.8.2008. Elokuussa 2008 voimaan tullut yleinen ryhmäpoikkeusasetus (800/2008) kumosi erilliset ryhmäpoikkeusasetukset alueellisesta investointituesta, pk-yrityksille myönnettävästä valtiontuesta sekä työllisyys- ja koulutustuesta.

3 Hyväksyttäviä toimintoja

Ryhmäpoikkeuksina tai komission hyväksyminä voidaan tukea muun muassa seuraavia toimintoja:

- alueellinen tuki; alueellinen investointi- ja työllisyystuki ja tuki vastaperustetuille pienille yrityksille
- pk-yrityksille myönnettävä investointi- ja työllisyystuki
- pk-yritysten konsulttipalveluihin ja pk-yritysten osallistumiseen messuille myönnettävä tuki
- naisyrittäjyyteen myönnettävä tuk
- ympäristönsuojeluun myönnettävä tuki
- riskipääoman muodossa myönnettävä tukii
- tutkimus- ja kehitystyöhön sekä innovaatio-toimintaan myönnettävä tuki
- koulutustuki
- epäedullisessa asemassa olevien ja alentuneesti työkykyisten työntekijöiden hyväksi myönnettävä tuki
- harvaanasuttujen alueiden kuljetuskustannukset
- yritysten pelastus- ja rakenneuudistustoimet
- yleishyödyllisten taloudellisten palveluiden toteuttaminen
- väliaikaiset toimenpiteet vakavien taloudellisten vaikeuksien aikana¹⁰

4 Yritysten oikeusturva

Tukea saaneiden yritysten kilpailijoilla on oikeus kannella oletetusta laittomasta tuesta Euroopan komissiolle tai viedä asia kansallisen tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaikka kansallisilla tuomioistuimilla ei ole toimivaltaa arvioida tukien yhteismarkkinoille soveltuvuutta, niiden tulee kuitenkin varmistaa tukien ilmoitusmenettelyn oikeellisuus. Jos ilmoitusmenettely on laiminlyöty, komission tai kansallisen tuomioistuimen on pääsääntöisesti määrättävä laitton tuki takaisinperittäväksi korkoineen. Jos komissio jälkikäteen hyväksyy laittomasti myönnetyn tuen, tuen

saaja on velvollinen maksamaan korkoa sääntöjenvastaisuuden ajalta. Yritykselle voi syntyä myös oikeus vahingonkorvaukseen kilpailijan saaman laittoman tuen seurauksena¹¹.

Tukea saavan yrityksen on syytä varmistaa, että viranomaisten myöntämä tuki on unionin valtiontukisääntöjen mukaista. Laittomasti myönnetty tuki ei pääsäännön mukaan oikeuta vahingonkorvaukseen, koska yritysten on koosta riippumatta oltava tietoisia valtiontukisääntöjen velvoitteista. Laitton tuki voi myös siirtyä uudelle omistajalle yrityskaupan seurauksena.

⁸ Ks. ryhmäpoikkeusasetuksen (800/2008) 8 artiklan 4 kohdassa mainitut poikkeukset verotoimenpiteiden, alentuneesti työkykyisten työntekijöiden palkkatukien ja työllistämisestä aiheutuvien lisäkustannusten, epäedullisessa asemassa olevien työntekijöiden palkkatuen ja riskipääoman muodossa myönnetyn tuen osalta.

⁹ Ks. komission päätös (2005/842/EY), EUVL, 29.11.2005, L 312/67 sekä työ- ja elinkeinoministeriön esite ”Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut”.

¹⁰ Ks. komission tiedonanto – Tilapäiset yhteisön puitteet valtiontukitoimenpiteille rahoituksen saatavuuden turvaamiseksi tämänhetkessä finanssi- ja talouskriisissä (EUVL 7.4.2009 C83 s.1). Tiedonannon perusteella komissio on hyväksynyt Suomea koskevan tukiohjelman (N224/2009), jonka puitteissa voidaan myöntää väliaikaista tukea enintään 500 000 euroa per yritys vuosina 2008–2010. Tuki on käytännössä vaihtoehto de minimis-tuelle. Viranomaisen tulee varmistaa, ettei väliaikainen tuki ja de minimis-tuki ylitä 500 000 euron rajaa vuosina 2008–2010.

¹¹ Asiasta ei ole kansallista oikeuskäytäntöä.

5 Rakenerahastovarot ja valtiontukisäännöt

Jos rakenerahastovaroja kanavoidaan kansallisen vastinrahan ohella yritysten toteuttamiin hankkeisiin, tulee myös kokonaisrahoituksen noudattaa EU:n valtiontukisääntöjä¹². Esimerkiksi myönnettäessä de minimis -tukea huomioidaan kolmen verovuoden aikana myönnettävän tuen enimmäismäärään myös EU-rahoituksen osuus.

6 Työ- ja elinkeinoministeriön rooli EU:n valtiontukiasioissa

Työ- ja elinkeinoministeriö hallinnoi valtiontukiin liittyviä tehtäviä. Jokainen viranomainen on kuitenkin itse vastuussa toimenpiteen valtiontukiluonteen arvioinnista. Tuki-ilmoitukset toimitetaan komissiolle TEMin työ- elämä- ja markkinaosaston välityksellä. Jokainen viranomainen vastaa tuki-ilmoitusten laadinnasta, mutta ministeriö ohjeistaa ilmoitusmenettelyä ja toimii menettelyn aikana yhteystahona kansallisten viranomaisten ja EU:n komission välillä. TEM myös koordinoi tuista komissiolle tehtävää vuosiraportointia.

¹² Ks. neuvoston asetus 1083/2006 art. 54.4.

Lisää informaatiota:

TEMin kotisivut:

<http://www.tem.fi/> (polku: TEM: Kuluttajat ja markkinat: EY:n valtiontukisääntely / Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut).

TEMin esite ”Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut”

http://www.tem.fi/files/24133/110809_SGEIfinWebVers.pdf

Kilpailun pääosaston kotisivut: menettelytavat, de minimis -sääntö, ryhmäpoikkeukset ja muut valtiontukisäännöt

http://ec.europa.eu/comm/competition/state_aid/legislation/legislation.html

Komissiolle tehtävän kantelun ilmoituslomake:

http://ec.europa.eu/comm/competition/forms/intro_fi.html

Muuta tietoa valtiontuista:

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html

Komission julkaisema käsikirja valtiontukisäännöistä:

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/vademecum_on_rules_09_2008_fi.pdf

12/2009

